

IDŐ ÉS EMLÉKEZET

Az emberi élet rögzített pillanatai

Azt hiszem, sokan vannak olyanok, akik céltudatos kutató- és gyűjtőmunkájuk ellenére sem mindig találtak rá arra a hiányzó adatra, vagy tárgyi bizonyítékra, amely feltétlenül szükséges lett volna tudományos megállapításuk alátámasztására. A gyűjtőket, kutatókat sokszor a véletlen segíti a célbajutáshoz. Igaza lehet ezen a területen is Zrínyi Miklósnak: SORS BONA, NIHIL ALIUD = Jó szerencse, semmi más! A következetes és aprólékos gyűjtő-, kutatómunka mellett nem árt tehát a *jó szerencse* sem.

Ilyen szerencsés véletlennek köszönhetem, hogy évtizedekkel ezelőtt egy törzsökös kunszentmártoni család idősebb tagja tanulmányozás végett kezembe adott egy meglehetősen kopott, külsejét tekintve kifejezetten avult fényképalbumot, amely első ránézésre nem kecsegtetett különösebb érdekességgel. Belelapozva aztán kiderült, hogy valóságos kincsesbánya a régi-régi képgyűjtemény. A beszélgetés során tudtam meg, hogy a becses erekle Dósa József egykori kunszentmártoni plébános hagyatékából került rokonai tulajdonába, akik különösebben nem értékelték az albumot, de mégis feltételezve, hogy ritkaságszámba menő tárgy van a birtokukban, görcsösen ragaszkodtak hozzá. Természetesen, ezt messzemenően tiszteletben tartva, rövid betekintés, kijegyzetelés, majd néhány reprofotó elkészítése után visszaadtam a tulajdonosoknak.

Az értékes album összeállítójáról, Dósa József plébánosról röviden el kell mondanom, hogy Kunszentmártonban született 1845. március 30-án, mint Dósa György és Balla Anna helybeli redemptus birtokosok tizenkettedik gyermeke. Egerben tanult és 1869-ben szentelték pappá. 1888-ban Kunszentmárton város, mint egyházfenntartó pátrónus a helység plébánosának választotta. Ebben a minőségében értékes és maradandó alkotásokkal gyarapította szülővárosát. Neki köszönhető a kunszentmártoni Nagytemplom teljes megújítása, melynek nyomán művészi toronysisakkal gazdagodott, oldalhajókkal bővült és a belső festés és átrendezés eredményeként idegenforgalmi látványosság lett. Mindezekén túl talált időt és alkalmat arra, hogy szentföldi és máriacelli zarándoklatokon vegyen részt, s azokról könyv-alakban is hiteles tudósítást adjon. Huszonöt éves

---

¹ Az előadás szövege némi eltéréssel „Az édesanyák dicsérete” címmel a Tiszazugi Kalendárium 1994. évfolyamában a 34-37. lapokon jelent meg.

lelkipásztori szolgálat után halt meg 1913. július 18-án, 68 éves korában. Szülei sírjába temették, s a hálás utókor síremléke ormára mellszobrát is felállította.

Dósa József albuma gyűjtötte és pontosan rendszerezte szülei, testvérei, rokonai, jó barátai és a múlt századi Kunszentmárton vezető személyiségei /polgármester, ügyvédek, tanítók/ fényképeit. Többek között ennek köszönhető, hogy egy fennmaradt fénykép alapján élethűen sikerült elkészíteni a nagy műveltséggel és széleskörű élettapasztalattal rendelkező, világlátott lelkipásztor szoborportréját is. Az albumból nem hiányoznak a csoportképek sem. Található egy olyan, ahol az ifjú Dósa Józsefen kívül két férfitestvére igazi kun viseletben állt a műtermi fényképezőgép elé: bő ujjú ingben, sűrű ezüstpitykés mellényben, csizmában és fehér bő gatyában. Édesanyja és két asszonytestvére pedig a múlt század jellegzetes alföldi viseletét hordja, földig érő bő szoknyát, vállukon átvetett rojtos kendővel. Van egy papi csoportkép is, melynek hátoldalán a nevek feltüntették, az időpontot és a helyszínt nem. Valószínűleg espereskerületi gyűlésen, vagy templombúcsú alkalmával készült.

Az album tanulmányozása az alábbi gondolatokat sugallja:

1. Az összegyűjtött képanyag betekintést nyújt a 19. század életébe, hiszen a fényképek hiányában, csupán esetleges leírás alapján el sem tudnánk képzelni a régvolt jeles személyek arcvonásait.
2. Akár az egyénről, akár több személyről készült fénykép értéke abban áll, hogy az exponálás a szó szoros értelmében „megállítja” az idő végtelen folyamatát, s az utókor számára „megfoghatóvá teszi” azt a pillanatot, amikor a fényképezés történt. Ennek az igen fontos technikai találmánynak éppen az a legfőbb értéke, hogy képes rögzíteni az időt.
3. A példaként szolgáló album azzal válik igazában élővé, hogy a fényképek többségének hátoldalán ott szerepel az ábrázolt személy neve, életkora és az az alkalom, amikor fontosnak tartották az illető személy, vagy esemény megörökítését. Ennek hiányában a fénykép sokat veszít dokumentum-értékéből. Magamat is arra sarkallom mindig, hogy a napjainkban készült valamennyi fénykép hátoldalára haladéktalanul írjam fel a szükséges adatokat, mert később aztán lehet találgatni, hol és mikor készült, s kik láthatók rajta. Persze, ez valamikor megvalósul, valamikor nem...

Az egyik régi, megsárgult fényképről bekötött fejű, szelíd tekintetű idős asszony: Dósa József édesanyja, a 87 éves özvegy Dósa Györgyné Balla Anna tekint a szemlélőre. A pontos feljegyzésből azt is megtudjuk, hogy a fényképet 1897. október 17-én Kovács Mihály kunszentmártoni káplán készítette. A fénykép hátoldalán Dósa plébános kézírásával a következő sorok olvashatók:

„Édesanyám az Úrban csendesen elhunyt 1899. május 30-án, 89 éves korában.

Megsíratta: 6 élő gyermeke, 31 unokája, 67 dédunokája és 10 ükunokája, együtt 114.

Megelőzte a halálban: férje, 7 gyermeke, 26 unokája, 39 dédunoka és 4 ükunoka, együtt 77.

Az egész család 192 tagból állott.”

Ahányszor elnézem ennek az elégedett és jóságos arcú, egyszerű öreg néni-
nek az arcképét, mindig eltölt a csodálkozás érzése. Úristen, mit képes kibírni
egy áldozatos lelkű édesanya! Az élet micsoda terheket és kereszteket rakott a
vállára! Micsoda testi-lelki erő kellett ezek elviseléséhez!

Nézzük csak: hogyan telt az *idő* ennek a sokgyermekes édesanyának az éle-
tében? Világra hozott 13 gyermeket, akikre sütött, főzött, mosott és vasalt, de
amellett biztosan el kellett végeznie a háztartás és a gazdaság minden rá háruló
munkáját. Mindszenty bíboros írja az édesanyáról szóló könyvében, hogy Né-
metországban az első világháború előtt „Die Frau” címmel kiállítást rendeztek,
hogy bemutassák a nő tevékenységét a családi élet keretén belül. Ábrák igazol-
ták, hogy a háziasszony kezén a nemzeti jövedelem 60-70 %-a megy keresztül.
Képek mutatták, hogy egy falusi gazdasszony 30 év alatt hány kenyeret sütött,
hány mázsa gyümölcsöt, burgonyát termelt, hány liter tejet fejt, hány baromfit
nevelt, disznót hizlalt és küldött piacra a városi családok számára. A kiállítás
kézzel foghatóan ábrázolta, mit jelentett egyetlen falusi háziasszony egyszerű
tevékenysége egy életen át.

Nem volt ez másképp a példánkban szereplő Dósa Györgyné Balla Anna
esetében sem! Dolgozott látástól vakulásig, hogy a népes család asztalára min-
dig ízletes étel kerüljön, a gyerekek tiszta ruhában és mindennel ellátva mehes-
senek az iskolába. Jó időbeosztásának köszönhetően mindenben eleget tett val-
lási kötelezettségeinek. El nem maradt volna a templomból, búcsúkat járt, sőt
tagja volt az Élő Rózsafüzér Társulatnak is. De ami a legfőbb: tizenhárom gyere-
ket a világra hozni, már ez maga csodálatot vált ki az emberben. Azután pedig
jöttek az unokák, szám szerint 57-en, akik szintén sok gondot és törődést jelen-
tettek a nagymama számára. De a 106 dédunokát névről megjegyezni és meg-
különböztetni: szintén nem lebecsülendő teljesítmény!

Tegyük fel, hogy az ükunokák érkezésekor a néni már olyan öreg volt,
hogy alig foglalkoztatta az újabb és újabb családtagok érkezése, de gyermeke,
unokája és dédunokája is volt bőven elég.

Legmegdöbbentőbb azonban a halálozásokra vonatkozó feljegyzés. Ez az
erős asszony eltemette a férjét, 7 gyermekét, 26 unokáját, 39 dédunokáját és 4
ükunokáját. A *megpróbáltatások idején* tehát 77 alkalommal állott közvetlen hoz-
zártartozójának, egyenes ágon leszármazó családtagjainak nyitott koporsójánál,
gyászos ravatalánál. Micsoda erő és mélységes hit kellett ennyi csapás elviselé-
séhez! És nem roppant össze, nem ájuldozott. Pedig nem szedett idegnyugtatót,
nem szaladt minden kis fejfájással az orvoshoz, és nem parázslott ujjai közt a
„feszültség-levezető” cigaretta. 77 haláleset a családban! Hozzá kell tenni, hogy
ez az elképesztő adat még nem tartalmazza az ő testvéreinek, rokonainak,
ugyanígy férje rokonainak, aztán ismerőseinek, szomszédainak a számát, akik-
nek a temetésén szintén részt kellett vennie.

Talán vigasztalásul szolgálhat annak gondolata, hogy ekkora családban
nemcsak gyászos, szomorú események történtek, de bővelkedtek vidám napok-
ban is. Mert ahol ennyi temetés fordul elő, ott bizonyára szép számmal kerül sor
eljegyzés (kézfogó), lakodalom és keresztelő megrendezésére. Ezeknek a régvolt
édesanyáknak helyt kellett állni örömben és bánatban.

A mai ember gyakran értetlenül és csodálkozva áll az ilyen jelenségek előtt.

A sokgyermekes családokat (a régieket és maiakat is) „maradi”-nak tartják. És hol van már az „éjszaka fonó, nappal mosó”, gyermekeit „keservesen tartó” édesanya eszményített alakja? Manapság, amikor az egyetlen gyermekét nevelgető anyuka igen könnyen „kiborul” csemetéje viselt dolgai miatt, nem gondol arra, hogy a régi nagycsaládokban éppen a gyermekek közössége volt az igazi nevelő erő, mert az egymáshoz való alkalmazkodás mindennapos gyakorlata több eredményt hozott, mint bármilyen külső ráhatás.

Az már szintén egy külön tanulmány tárgya lehetne, hogy micsoda nemzetpusztító következményekkel jár a családok elnéptelenedése. Csak be ne váljon a költő jóslata: „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk!” Hazánk jövője tehát a családokon, elsősorban az édesanyákon múlik. Nagy igazságot tartalmaz a megállapítás: „A világ iránytűje az a kéz, amely bölcsőt ringat!”

Ezeket a gondolatokat váltotta ki belőlem a régesrégii album megsárgult fényképének látványa és a kép hátoldalán lévő feljegyzés elolvasása.

László Józsa

Time and Remembrance: Fixed Moments of Human Life

Centuries ago, I had the opportunity to study the photo album of a true-born Kunszentmárton family which remained from the bequest of József Dósa, former Kunszentmárton parish priest (1845-1913). József Dósa gathered and systematized the photos of his parents, siblings, relatives and good friends and that of the prominent figures of Kunszentmárton in the nineteenth century (the mayor, solicitors, teachers) in an album. The present study analyses a group photo of the Dósa family and the photo of Dósa József's mother (Mrs. György Dósa, Anna Balla) using data from the history of the family.

Özv. Dósa Györgyné Balla Anna
Dósa József plébános édesanyja.

A fényképet 1897. október 17-én
készítette Kovács Mihály
kunszentmártoni káplán.

A fénykép hátoldalán Dósa József
kézírása:

„Édesanyám az Úrban csendesen
elhunyt 1899. május 30-án, 89 éves
korában. Megsíratta: 6 élő gyermeke,
31 unokája, 67 dédunokája és 10
ükunokája, együtt 114.

Megelőzte a halálban: férje, 7
gyermeke, 26 unokája, 39 dédunoka és
4 ükunoka, együtt 77.

Az egész család 192 tagból állott.”

Özv. Dósa Györgyné
öt gyermekével

